

УДК 330.88

А. Маслов, канд. екон. наук, доц.

ІНФОРМАЦІЙНА АСИМЕТРИЧНІСТЬ НА РИНКУ ПРАЦІ ТА "ЕКОНОМІКА ПРЯНИКА І БАТОГА" Дж.-А. МІРРЛІСА

У статті розглянуто основні проблеми асиметрії інформації у стосунках принципала і агента з метою знаходження оптимального і ефективного співвідношення податків і стимулів в межах "економіки пряника і батога" Дж.-А. Міррліса.

Ключові слова: інформація, інформаційна асиметрія, економіка добробуту, інформаційна економіка, "економіка пряника і батога", паушальні трансферти.

В статье рассмотрены основные проблемы асимметрии информации в отношениях принципала и агента с целью определения оптимального и эффективного соотношения налогов и стимулов в пределах "экономики пряника и кнута" Дж.-А. Миррлиса.

Ключевые слова: информация, информационная асимметрия, экономика благосостояния, информационная экономика, "экономика пряника и батога", паушальные трансферты.

In this article examined the basic problems of information asymmetry in the relationship of principal and agent to determine the optimal and efficient ratio of taxes and incentives within the "economics of carrot and stick" J.-A. Mirrliisa.

Keywords: information, asymmetric information, the economics of welfare, economics of information, "the economics of carrot and stick", lump-sum transfers.

Постановка проблеми. Доступ до необхідної ринкової інформації тривалий час впродовж ХХ ст., опираючись на методологічні засади панівної неокласики передбачався вільним, тобто безкоштовним, і рівним для всіх економічних суб'єктів. Під необхідною інформацією в теорії загальної економічної рівноваги Л. Вальраса [2] маються на увазі знання про власні смаки, власні ресурси і про вектор рівноважних цін на всі товари (для моделі часткової економічної рівноваги А. Маршалла [4] набір товарів, зрозуміло менший). Якщо б доступ до інформації був не повний чи нерівним, економічні суб'єкти не знали б цін на всі важливі для них блага та послуги і не могли б вести себе раціонально, тобто максимізувати свою цільову функцію, а отже, будь-який стан, що встановився б у результаті не був би рівноважним – комусь було б вигідно його змінити.

У сучасній моделі загальної рівноваги, вперше сформульованій Дж. Хіксом [15] в праці "Цінність і капітал" у 1939 р., передумова досконалої інформації доповнюється досконалим передбаченням: передбачається, що економічні суб'єкти формують правильні очікування значень економічних змінних для всіх майбутніх періодів.

Але *нереалістична передумова досконалої інформації* сучасної неокласики різко обмежила використання економічного аналізу і не давала можливості зрозуміти деякі важливі економічні явища. Наприклад, І. Фішер зазначає: "Ми повинні відмовитись від непотрібних спроб повністю сформулювати всі фактори, які справді впливають на норму процента... теорія процента, запропонована в цій книзі, охоплює лише просту, раціональну частину причин, що його обумовлюють. Іншу частину причин, що збурюють його, неможливо сформулювати настільки просто і раціонально" [16, с. 321].

Тобто, йдеться про те, що в економічній теорії у межах моделей ринку з досконалою конкуренцією до уваги зовсім не брались такі характеристики, як невизначеність та різна інформованість учасників ринку. Передбачалось, що покупці, вибираючи той чи інший товар, знають, чому саме його, а не інший товар вони мають купувати. Тобто, вважалося, що покупці володіють рівною з продавцями інформацією про наявні товари.

Процес звернення до інформаційних проблем в межах неокласики відбувався як в мікроекономіці, де використовувалось поняття "невизначеність" чи "ризик", так і в макроекономіці, де в тому ж розумінні прийнято говорити про "проблему очікувань". Крім того, в моделі загальної рівноваги К. Ерроу і Ж. Деб-

ре [11], яка начебто занадто абстрактна, щоб віднести її до мікро- чи макроекономіки, проблема невизначеності майбутнього вирішувалась через введення умовних благ (contingent goods), ринок яких нагадував ф'ючерсний ринок. Так, у 1963 р. на проблему інформаційної асиметрії звернув увагу К. Ерроу в статті "Невизначеність і економіка добробуту в охороні здоров'я" [12] в журналі "Американський економічний огляд". В подальшому дослідження цієї проблеми набуло надзвичайно важливого значення в різноманітних сферах економічної діяльності. В межах периферійного сегменту економічної теорії вже робились спроби Ф. Найтом [6] і Й. Шумпетером [10] та іншими використати відсутність загального рівного і вільного доступу до інформації для пояснення феноменів підприємництва та підприємницького прибутку. Однак ці спроби так і не були інтегровані до неокласичної течії. До того ж концепція справжньої невизначеності Ф. Найта не піддавалась кількісному аналізу, і була занадто не операційною. Для того, щоб включити невизначеність та ризик до неокласичної теорії, потрібно було описати поведінку господарюючих суб'єктів в умовах невизначеності і ризику як економічно раціональну, тобто таку, що максимізує цільову функцію. Це було зроблено в межах *теорії очікуваної корисності, теорії пошуку і концепції асиметричної інформації*. Однією із сфер, де проблема асиметрії інформації найбільш наочно проявляється і ще недостатньою мірою досліджена, є ринок праці.

Аналіз основних досліджень і публікацій з проблеми, що розглядається. На рубежі ХХ–ХХІ ст. розвиток теорії інформаційної економіки здійснюється, насамперед, в межах концепції асиметрії інформації лауреатів Нобелівської премії (2001 р.) Дж. Акерлофа [1], М. Спенса [7], Дж.-Ю. Стігліца [9]. Дослідження проблеми асиметрії при укладанні угод та ефекті несприятливого відбору здійснював С. Росс [17]. Важливої ролі інформаційним аспектам надають в трансакційних інформаційних теоріях Р. Коуз – в теорії фірми [3] та Дж. Стіглер – в теорії пошуку інформації [8]. Теоретичні моделі Дж. Акерлофа, М. Спенса та Дж.-Ю. Стігліца, що почали формуватись на початку 1970-х рр., ґрунтувались на загальній теорії економічної рівноваги, згідно якої будь-яке ринкове господарство наближається до рівноваги у вигляді тенденції, та існує принцип взаємозалежності основних елементів ринкової економіки, що забезпечує єдність системи і впливає на реалізацію прагнення до рівноваги. Але відбувається це без головної її передумови – автоматичної "розчистки" ринків, без автоматичного приведення у відповідність попиту і

пропозиції через швидку зміну цін. Причиною цього є відсутність повної або достатньо надійної інформації та діючі інституційні обмеження.

Невирішені частини проблеми. Дослідження і практичне використання теоретичних положень "економіки пряника і батога" Дж.-А. Міррліса дасть можливість для прийняття рішень і функціонування ринку праці на основі забезпечення надійнішого способу досягнення ефективності за умов неповноти і асиметрії інформації.

Метою статті є дослідження проблеми асиметрії інформації у стосунках принципала і агента з приводу знаходження оптимального і ефективного співвідношення податків і стимулів у межах теоретичних положень "економіки пряника і батога" Дж.-А. Міррліса.

Основні результати дослідження. Проблема асиметрії інформації є центральною в переліку проблем використання інформації в економіці. Покупка товару чи отримання послуги передбачає наявність інформації про якість. Однак часто споживачі не знають, якої якості продукти вони споживають. В даному випадку має місце *асиметричність інформації*: продавець володіє інформацією про товар (послугу), у покупця ж такої інформації немає. Асиметрія інформації може мати два небажаних результати: *по-перше*, на ринку не буде досягнуто рівноваги, *по-друге*, в випадку встановлення рівноваги ресурси будуть використовуватись менш ефективно, ніж у випадку повної інформованості всіх сторін, що беруть участь в угоді.

В господарській практиці асиметрія інформації поширена досить широко, оскільки продавці, а в деяких випадках і покупці, намагаються приховати свої справжні знання про об'єкт угоди для отримання певних переваг. Часто споживач не може визначити якість товару на момент покупки, так як про якість товару інформована лише одна сторона – продавець. Інакше говорячи, споживач не знає що він купує, а якість товару з'ясовується в процесі його використання. В такій ситуації продавець володіє інформаційною перевагою, яка створює передумови для несприятливого відбору – придбання гірших, а не кращих товарів. Несприятливий відбір виникає, коли покупці не здатні диференціювати продавців, що пропонують товари різної якості.

Зрозуміло, що теоретики намагались, наскільки це можливо, послабити передумову досконалої інформації і просунулись до адекватнішого пізнання економічної дійсності. До різних аспектів проблеми інформаційної асиметрії вчені-економісти вдавались досить давно. Одним із них був американський економіст, лауреат Нобелівської премії (1996 р., спільно з В.-С. Вікрі) *Джеймс-Александр Міррліс*. Перше своє дослідження проблем інформаційної асиметрії Дж.-А. Міррліс представив у серпні 1963 року в Кембриджському університеті, коли захистив докторську дисертацію на тему "Оптимальне нагородження за умов невизначеності". Інформаційним проблемам Дж.-А. Міррліс присвятив також праці "Інформація та стимули: економіка батога і пряників" (1966 р.) і "Оптимальне оподаткування та інформація" (1997 р.) та ін. Зокрема, Дж.-А. Міррліс обґрунтував у своїх працях "принцип відкритості", ідею про який у багатьох країнах було реалізовано.

Якщо В.-С. Вікрі звернувся до дослідження проблеми оптимальної системи оподаткування доходів з точки зору мотивації і з точки зору асиметричності інформації, але так і не завершив її, то Дж.-А. Міррліс продовжив дослідження ролі інформаційної асиметрії при оподаткуванні в межах "економіки пряника і бато-

га". Ще в 1971 р., будучи радником лейбористської партії в Великій Британії, у співавторстві з Пітером Даймондом надрукував дві статті статтю "Дослідження теорії оптимального оподаткування доходу" [13; 14] у якій стверджував, що уряд повинен перерозподіляти доходи від багатих до бідних.

Суть проблеми полягає в тому, що в цілому в реальності перерозподіл активів, що є вимогою *першої теореми добробуту* (що загальна конкурентна рівновага є Парето-ефективною), потребує інформації, яку держава не може отримати. Ідеальна держава повинна знати, яким багатством люди вже володіють і що вони здатні робити, перш ніж держава буде вирішувати завдання: у кого скільки взяти і кому скільки дати. Згідно ідеї "принципу відкритості" (чи "методу Міррліса"), який сьогодні використовується при побудові моделі оптимального прогресивного оподаткування, вирішення питань стимулювання за умов неповної інформації належить до класу так званого механізму розподілу, що спонукають платників податків чесно розкривати особисту інформацію так, щоб не зашкодити своїм інтересам. "Якби люди знали, що держава має потребу в цій інформації, то вони б її так чи інакше приховували, і це, очевидно, було б їм вигідно" [5, с. 145].

Але насправді, реальна економіка далека від передумов про загальну конкурентну рівновагу, які лежать в основі фундаментальних теорем. Але, важливими недоліками ринку в межах мікроекономічної теорії з позицій ефективності поряд з зовнішніми ефектами і суспільними благами є асиметрична інформація, що є важливими конкретними аргументами необхідності державного втручання в економіку з позицій її ефективності. Стосовно трансфертів, то проблема полягає в тому, що трансферти від одного індивідуума до іншого, залежать не від поведінки індивідуума, а від його характеристик, відомі як *паушальні трансферти (податки)*, і практично нездійсненні, оскільки вони потребують інформації, якої немає в наявності. Спроби запровадити їх можуть зруйнувати цінність інформації, на якій вони базуються. Необхідно зазначити, що паушальні трансферти являють собою спеціальні податкові вилучення, які виплачуються кожному покупцю чи вилучаються у кожного платника податків незалежно від рівня доходу у вигляді фіксованої суми однієї для всіх. Паушальні трансфери вважаються ефективним фіскальним інструментом, оскільки не впливають на рішення індивіда про кількість праці, пропонуваної на ринок.

Дж.-А. Міррліс спільно з П. Даймондом ще в середині 1960-х рр. прийшли до висновку, що про економіку добробуту і економічну політику необхідно мислити в контексті державних фінансів. Досліджуючи *загальну економічну модель*, в якій держава була не в змозі використовувати паушальні трансферти, Дж.-А. Міррліс з колегою зробили припущення, що держава може використати єдиний паушальний податок у вигляді субсидії. По суті, мова йде про модель з асиметричною інформацією, де в момент визначення політики держави індивідуальні споживачі знали більше про свої смаки і можливості, ніж про це знала держава. В іншому випадку держава повинна була б використовувати податки, які з точки зору теорем чистої теорії добробуту вважаються такими, які викривляють рівновагу. В цій традиційній моделі з конкурентною поведінкою учасників ринку всі споживачі і виробники лише пасивно приймали наявні ціни, хоча і необов'язково однако-

ві для всіх, виникала викривлена економіка, і таке викривлення могло бути оптимальним.

Як зазначав сам Дж.-А. Міррліс, найцікавішим тут є не зміст і висновки розробленої теорії, а її форма – теорія держави, дії якої були функцією лише того, що вона могла спостерігати. Тобто, в цій моделі немає жодних припущень щодо спостережень з боку держави за природою індивідуальних споживачів, а передбачалося лише спостереження за поведінкою споживачів. Важливим прикладом у цій моделі є податок на товари, який передбачає бюджетні надходження пропорційні кількості товару, який покупець вибирає для покупки. Вибір державою політики враховує реакцію покупця на зміну податку, тобто, іншими словами, міняється кількість куплених товарів. Оскільки єдиний паушальний податок у вигляді субсидій не потребує жодної інформації і тому є допустимим, і тому всі політичні інструменти з боку держави у здійсненні податкової політики сумісні зі стимулюванням: держава повною мірою враховує відгуки людей на податкову систему, що переслідують власні інтереси.

Але при розгляді цієї проблеми є один аспект, де все ж необхідна інформація про характеристики споживача, а саме – розподіл характеристик серед населення. Іноді держава має деяку інформацію про розподіл цих характеристик. Держава могла б отримати цю інформацію шляхом опитування населення чи піддаючи його різноманітним тестам. У зв'язку з чим сьогодні виникає питання стосовно соціальних трансфертів малозабезпеченим сім'ям в Україні: чи завжди відповідні тести щодо рівня добробуту є коректними, зокрема опитування сусідів тощо. Оскільки інформації щодо споживачів використовується державою лише в агрегованому вигляді, індивідуум нічого не втрачає, як і нічого не виграє, повідомляючи державі істину. Сумісність податкових зобов'язань зі стимулами до праці і зростання доходу були б поставлені під удар розкриттям перед державою за допомогою невідгідної для себе інформації.

Поряд із загальною моделлю, становить інтерес також дослідження конкретної економічної моделі, яка містить найбільш характерні риси реальної економіки. Саме на одній з таких моделей, в якій немає часу, а люди використовують єдиний споживчий товар і пропонують на ринку робочу силу, В.-С. Вікрі розглянув проблему оптимізації податку, про що йшлося вище, хоча і не міг отримати її аналітичного рішення. В таку конкретну модель з метою перерозподілу доходів оподаткування може бути вписано у вигляді податку на дохід, який впливає на споживання кожного індивідуума, визначеного у вигляді функції від його індивідуального трудового доходу. Але з податком на дохід є певна складність, яка полягає в тому, що цей податок може бути представлений складною функцією від доходу, згідно якої податок не обов'язково рівний доходу, що звичайно і зустрічається в реальному світі. Дж.-А. Міррліс робить припущення, що досліджується трудовий дохід, який може оподатковуватись нелінійно (непропорційно), так само, як і телефонні контакти, електроенергія тощо. Нелінійне оподаткування, подібно до лінійного (пропорційного), сумісно зі стимулами, тобто, розрахунок податку все ще ґрунтується на поведінці споживача, яка спостерігається публічно. Але на практиці ніхто не може сказати, наскільки вигіднішим може бути нелінійне оподаткування.

Сучасна світова практика свідчить, що у більшості країн існують великі розриви в граничних ставках оподаткування трудового доходу, і в більшості випадків

податкове законодавство передбачає граничні ставки податку на дохід, які зростають з ростом доходу. Поряд з цим існують і інші елементи оподаткування і соціального страхування в окремих країнах, які дещо нагадують за формою податок на дохід (страхування від безробіття, механізми підтримки груп населення з низькими доходами тощо), і в багатьох випадках створюють ефект досить високих граничних ставок оподаткування, якими обкладаються групи з низькими доходами. Тобто, паушальні трансферти, які виплачуються у вигляді субсидій, скорочуються з ростом доходів.

Говорячи про сумісність державних трансфертів зі стимулами Дж.-А. Міррліс задався питанням: який розподіл можливий, якщо політика повинна бути сумісна зі стимулами? Вважалося, що найкраще розглядати проблему в межах спеціальної моделі, але відповідь Дж.-А. Міррліс несподівано знайшов саме у вигляді дуже простої загальної моделі. Спеціальною моделлю була модель, в якій індивідуальні споживачі могли вибирати, скільки праці вони запропонують на ринок. Ситуація кожного споживача описувалась у вигляді двох перемінних: споживання і пропонованої праці. Кожен "тип" споживача визначався єдиним параметром – продуктивністю, або, що еквівалентно, ставкою його заробітної плати. Державі відомий заданий розподіл ставок зарплати, що існує в економіці. Також існують реальні фактичні продуктивності різних індивідуумів. Зрозуміло, що держава може спостерігати сукупний продукт кожного індивідуума у вигляді добутку його ставки зарплати на кількість відпрацьованих годин, але не в змозі спостерігати жодну з цих величин окремо.

Йдеться про те, що існують жорсткі межі того, що держава може спостерігати, і це відповідає тому, що майже незмінно робиться податковою системою, тобто, робиться прив'язка податку до загального доходу, але не до ставок зарплати. Зрозуміло, що в реалізації податкової політики держава на меті має не лише виконання завдання наповнення бюджету, але також держава має за мету і міра добробуту, яку держава прагне максимізувати, суму індивідуальних уподобань, сумісну з індивідуальними вподобаннями споживання і праці. Але індивідуальні агенти економіки також відчувають певну невизначеність стосовно своїх смаків і можливостей. Крайнім випадком, коли агент не кращим чином інформований, ніж принципал, відомий у страхуванні як *моральний ризик*. Якщо поведінку агента не можливо спостерігати, то, зазвичай, неможливо вивести дії індивідуума із їх результатів, коли зв'язок між діями і результатом невизначений. Є багато залежностей, у яких ця ситуація описується краще, ніж в моделі асиметричної інформації. З цієї точки зору в економічній літературі найбільш поширеними прикладами є випадки в охороні здоров'я. Сюди можна віднести випадки при страхуванні від нещасного випадку.

Можна припустити, що ефективні рішення про позицію праці приймаються на ранній стадії життя, тобто рішення про те, наскільки наполегливо потрібно вчитися у школі і яку кар'єру обрати. Зрозуміло, що наслідки цих рішень невизначені. В чистій моделі морального ризику всі, хто приймають рішення в момент його прийняття знаходяться в однаковому становищі. Перед державою тут виникає два основні варіанти побудови схеми оподаткування. У першому випадку – "пряника", завдання держави полягає у тому, що вона повинна розробити схему оподаткування, яка буде спонукати людей працювати чи сильно старатися на цій ранній стадії життя, організуючи систему так,

що з ростом доходу винагорода зростає, і ця перспектива повинна стимулювати зусилля людей на початку їх трудової діяльності. У другому ж випадку – "батого", держава могла б зробити так, і в найпростіших випадках це справді так, щоб всі мали однаковий дохід, тим самим ліквідуючи стимули щодо докладання великих зусиль на початку життєвого шляху.

Але з боку споживача все таки повинен бути певний конкретний оптимальний рівень зусиль, а система стимулів повинна бути побудована у такий спосіб, щоб люди прагнули до цього рівня зусиль. В той же час держава обмежена сукупним обсягом споживання, який виникає, коли люди докладають ці зусилля. За цих двох обмежень держава прагне максимізувати очікувану корисність. Для того, щоб існувала система стимулів, яка б правильно діяла, в системі повинні бути присутні низькі рівні споживання. На цих низьких рівнях необхідні великі зусилля для зниження ймовірності подальшого перебування у цьому стані. Зменшення споживання покращує систему стимулювання, хоча і знижує очікувану корисність. Звідси Дж.-А. Міррліс робить висновок, що "споживання повинно бути знижено на тих рівнях доходу, де стимулювання діє найбільш сильно стосовно втрати корисності, тобто де еластичність ймовірності випуску від зусиль є найбільш високою. ... знизити споживання на тих рівнях випуску, які спостерігаються, де зусилля впливають пропорційно високо ефективно на ймовірність випуску" [5, с. 160].

Але тут є одна особливість: як це впливає із природи невизначеності впливу зусиль, що докладаються на дохід, ймовірність еластичності доходу від зусиль прагне до безкінечності при прагненні доходу до нуля. Тому в такій моделі держава може досягнути досить задовільного результату, майже такого ж, як якщо б були відсутніми обмеження по стимулах, і вона забезпечує це дуже сильним зниженням споживання найбільш низько дохідних груп. У який спосіб держава цього досягне, залежить від того, наскільки низько падає корисність при зниженні споживання до вкрай низького рівня. Але стимулювання шляхом покарання, яким можна вважати дуже низький рівень споживання, становить вкрай поганий вихід. Таке можливо (якщо взагалі можливо), у випадку, коли ситуації "принципал – агент" містять моральний ризик. Тобто, мова йде про ті випадки, коли агент не знає наслідків своїх дій. Інакше кажучи, покарання в межах "політики батого" прийнятне, коли дії мають невизначені наслідки, розподілені по всьому діапазону можливих результатів. За іншого ж випадку, в межах "політики пряника", коли агент добре знає наслідки своїх дій, покарання є неприйнятним.

При розгляді проблем асиметрії інформації у відносинах між принципалом і агентом, необхідно зазначити, що навіть тоді, коли принципал знає менше про залежність між витратами і випуском ніж агент, який обирає варіант витрат, але агент також опиняється в деякого роді невіданні. З 1970-х рр., коли теорію принципала і агента було розроблено, було виявлено виникнення нових форм контракту. Так, в моделі "споживання – дохід", кожен споживач знає, щось про вплив його праці на його дохід. Зрозуміло, що цей вплив різний для різних людей, і ніхто точно не знає, який він насправді. В такому випадку ми маємо справу з так званою двох періодною структурою. В перший період – споживач вибирає, чим він буде займатись, а в другому періоді – стає відомий результат.

За цих умов для принципала завжди має сенс пропонувати споживачу на вибір декілька платіжних

альтернатив, і цей вибір він повинен зробити до того, як споживач буде знати, що він отримає в результаті свого рішення про використання праці. Логічним буде, що кожен споживач обере для себе те, що для нього найбільше підходить. З точки зору держави тут оптимальним було б мати схему покарань для кожного "типу" споживачів. Але, на думку Дж.-А. Міррліса, така модель не можлива, а розробка кращої моделі, "де споживач приймає ряд послідовних рішень про прикладення своєї праці, ще попереду" [5, с. 163]. І ще один аспект, на який необхідно звернути увагу. Специфіка відносин "принципал – агент" полягає не стільки в асиметрії інформації, скільки в асиметрії відповідальності, до того ж принципал робить перший хід, а хід агента відбувається за ним, що певною мірою полегшує проблему.

Отже, дослідження проблеми асиметрії інформації у стосунках принципала і агента з приводу знаходження оптимального і ефективного співвідношення податків і стимулів є надзвичайно важливим як взагалі для ринкової економіки, так і для сучасної економіки України. Загальновідомо, що вітчизняна податкова система є однією з найгірших у світі, що суттєво зменшує у споживачів стимули до чесною праці, і навпаки, сприяє зростанню опортуністичних настроїв і поведінки з боку населення.

Такою були як прогресивна система оподаткування в 1990-х рр. з недосконалою шкалою, так і сучасна пропорційна система оподаткування, яка є більш вигідною для груп населення з високими доходами, і невигідною для населення з малими доходами. Така ситуація не може не змусити турбуватися про необхідність вдосконалення системи відносин принципал-агент, насамперед з боку стимулювання населення в застосуванні своїх трудових зусиль, що було б одним із важливих факторів ринкової трансформації економічних відносин в країні. І немаловажну роль у цьому відіграє використання теоретичних надбань дослідження проблеми асиметрії інформації загалом, та дослідження Дж.-А. Міррлісом стимулів і витрат на ринку праці і в податковій сфері, зокрема.

Висновки. Таким чином, опираючись на дослідження Дж.-А. Міррліса в межах "економіки пряника і батого", можна сказати, що в чистій моделі морального ризику всі, хто приймає рішення в момент його прийняття знаходяться в однаковому становищі. Зокрема, перед державою тут виникає два основні варіанти побудови схеми оподаткування. У першому випадку – "пряника", завдання держави полягає у тому, що вона повинна розробити схему оподаткування, яка буде спонукати людей працювати чи дуже старатися на цій ранній стадії життя, організуючи систему так, що з ростом доходу винагорода зростає, і ця перспектива повинна стимулювати зусилля людей на початку їх трудової діяльності. У другому ж випадку – "батого", держава могла б зробити так, і в найпростіших випадках це справді так, щоб всі мали однаковий дохід, тим самим ліквідуючи стимули щодо докладання великих зусиль на початку життєвого шляху.

Отже, дослідження проблеми асиметрії інформації у стосунках принципала і агента з приводу знаходження оптимального і ефективного співвідношення податків і стимулів є надзвичайно важливим як взагалі для ринкової економіки, так і для сучасної економіки України. Загальновідомо, що вітчизняна податкова система є однією з найгірших у світі, що суттєво зменшує у споживачів стимули до чесною праці, і навпаки, сприяє зростанню опортуністичних настроїв і поведінки з боку населення.

1. *Акерлоф Дж.* Рынок "лимонов": неопределенность качества и рыночный механизм // Thesis. Вып. 5. – 1994. – С. 91–104; 2. *Вальрас Л.* Элементы чистой политической экономии или теория общественного развития / Вальрас Л. – М.: Изограф. – 2000. – 448 с.; 3. *Коуз Р.* Природа фирмы / Природа фирмы: Походження, еволюція і розвиток / За ред. О.І. Вільямсона, С.Дж. Вінтера. – К.: А.С.К., 2002. – С. 30 – 48; 4. *Маршалл А.* Принципы политической экономии. В 3-х т. / Маршалл А. – М.: Прогресс, 1991. – Т. 1. – 415 с.; 5. *Миррлис Джеймс Э.* Информация и стимулы: экономика кнута и пряника. Нобелевская лекция 3 декабря 1996 г. / Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т. / Т. V. В 2 кн. Кн. 2. – М.: Мысль, 2005. – С. 142–167; 6. *Найт Ф.Х.* Риск, неопределенность и прибыль / Найт Ф.Х. – М.: Экономика и финансы, 2003. – 358 с.; 7. *Спенс А. Майкл.* Передача сигналов в ретроспективе и информационная структура рынков. Нобелевская лекция 8 декабря 2001 г. / Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т. / Т. V. В 2 кн. Кн. 2. – М.: Мысль, 2005. – С. 484–534; 8. *Стиглер Дж.Дж.* Экономическая теория информации // Вехи экономической мысли. Теория фирмы. Т. 2. / Под ред. В.М. Гальперина. – СПб.: Экономическая школа, 2000. – С. 507–529; 9. *Стиглиц Е. Джозеф.* Информация и смена парадигмы в экономи-

ческой науке. Нобелевская лекция 8 декабря 2001 г. / Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т. / Т. V. В 2 кн. Кн. 2. – М.: Мысль, 2005. – С. 535–629; 10. *Шумпетер Й.А.* Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й.А. Шумпетер. – М.: Эксмо, 2007. – 864 с.; 11. *Arrow Kenneth, Debreu Gerard.* Existence of an Competitive Equilibrium for a Competitive Economy / Kenneth Arrow, Gerard Debreu. – *Econometrica*. 22, № 3 (July 1954), pp. 265–290; 12. *Arrow Kenneth J. Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care* / Kenneth J. Arrow. – *The American Economic Review*. – Vol. 53. – № 5. (Dec., 1963), pp. 941–973; 13. *Diamond, P.A. and Mirrless, J.A.* Optimal taxation and public production. *American Economic Review*, 1971. 61, P. 8–27; 14. *Diamond, P.A. and Mirrless, J.A.* Optimal taxation and public production I and II, *American Economic Review*, 1971. 61, P. 261–278; 15. *Hicks J.R.* Value and Capital: an inquiry into some fundamental principles of economic theory / Hicks J.R. – Clarendon Press, 1939. – 331 p.; 16. *Fisher I.* The Theory of Interest. N.Y., 1930; 17. *Ross S.A.* The Economic Theory of Agency: The Principals Problem. – *American Economic Review* LXII, May 1973; pp. 134–139.

Надійшла до редколегії 25.06.12